

El nivell

(ALDC, VII, 1657. El nivell)

Nivell, ‘aparell per a comprovar l'horitzontalitat d'una línia o d'un pla’, és un mot relativament modern (s. XVII, Torra, 1640), alteració d'una forma anterior, *llivell* (s. XIV), procedent del llat. vg. *LIBELLUM, m. de LIBELLA, dim. de LIBRA ‘balança’. *Llivell* presenta les var. *livell* 85 (← it. *livello*) i *livell* 167, sense palatalització o amb despalatalització de *llivell*; *nivell* coneix les var. *anivell* 96, amb pròtesi vocàlica per encreuament amb el der. *anivellar*, i *nivel* (← cast.). El canvi de *llivell* > *nivell* es realitza després del s. XV (en oc. *livell* i *nivell* alternen des del s. XIV); l'angl. *level* és un manlleu al fr. ant. *livell*. Segons *Tresor*, es coneix el “*nivell de fusta*, format per un triangle” i el “*nivell d'aire* (cast. *de burbuja*) [o *d'aigua*] que està format per un canó ple d'aigua amb una petita quantitat d'aire”.

Té poca extensió *regle* (var. *reclle*

106, 115, amb ensordiment i palatalització del grup -gl-), masculinització

de l'anterior *regla* < RĒGŪLA ‘barra recta de metall o de fusta’ (s. XIII). En val. tenim documentat *regle de obrer* (Sanelo, 1802), definit així per Escrig, 1851: “El regle gran de que fan ús els obrers [‘paletes’] de vila per a deixar planes les paréts y els sòls ó paiménts de les cases”. En diverses poblacions coexisteixen tant *nivell* i *reclle* (36, 93, 108, 188) com *nivell* i *escaire* (12, 30). Aquest darrer (s. XIV), ‘instrument format de dues peces que formen angle recte i que serveix per a traçar perpendiculars’, deu ser una reducció de *nivell d'escaire*, der. que té per base *caire* (< QUADRU) encreuat amb *escairar*.

Nivell és mot pancatalà, tret de residus de l'arcaic *llivell* en mall. i eiv., així com de *regle/regla* en punts dispersos.

Són mots normatius *nivell*, des del *DOrt*, 1917; *llivell*, des del *DIEC*₁, 1995.

